

18.4.2016

Dnr 2561/2/14

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin

Esittelijä: Esittelijäneuvos Riitta Länsisyrjä

PÄÄTÖS ULOSOTTOVIRANOMAISTEN JA SOSIAALIVIRANOMAISTEN YHTEISTYÖKÄYTÄNNÖISTÄ HÄÄTÖASIOISSA

1
ASIA

Otin eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 4 §:n nojalla omasta aloitteestani tutkittavaksi ulosottoviranomaisten ja sosiaaliviranomaisten yhteistyökäytännöt häätötilanteissa.

Tarkastuksilla (Oulun seudun ulosottovirasto vuonna 2013, myös Ahvenanmaan maakunnanvoudin viraston tarkastus vuonna 2012) on tullut esiin, että yhteistyössä on ilmennyt ongelmia. Jos hädettävä on aikuinen, sosiaaliviranomaisen paikalle saamisessa on ongelmia eikä hätämajoituksen järjestämiseen viipymättä ryhdytä. Sosiaaliviranomaisen taholta on ilmoitettu, että tilanne katsotaan hädän jälkeen. Mikäli sosiaaliviranomainen ei ryhdy toimenpiteisiin, ulosottovirastosta ollaan oltu yhteydessä maistraattiin kiireellisen edunvalvonnan järjestämiseksi. Mikäli huoneistossa on lapsi, sosiaaliviranomainen yleensä ryhtyy toimenpiteisiin. Tällöinkään ulosottovirastoon ei saada sosiaaliviranomaiselta tietoa siitä, onko asia hoidettu. Ongelmana on myös se, että sosiaaliviranomaisessa ei ole yhteyshenkilöä, jolle ulosottovirasto voi kysymyksessä olevat ilmoitukset tehdä.

Valtakunnanvoudinvirasto teki tähän liittyen kyselyn seitsemään ulosottopiiriin yhteistyöstä. Kysely tehtiin Ahvenanmaan maakunnan voutinvirastoon, Etelä-Savon, Helsingin, Itä- ja Keski-Uudenmaan, Päijät-Hämeen, Oulun seudun ja Varsinais-Suomen ulosottovirastoihin.

Selvityksen mukaan pääsääntöisesti yhteistyö ulosoton ja sosiaaliviranomaisen välillä on ollut toimivaa. Kuitenkin lähes jokainen virasto kertoi yksittäistapauksista, joissa yhteistyössä on esiintynyt ongelmia. Ongelmat ovat liittyneet yleisimmin yhteydenpitoon. Ulosotto on usein kansalaisen asemassa soittaessaan sosiaalitoimeen, eli yhteydenotot pitää hoitaa puhelinaikaan. Viranomaisten väliseen yhteistyöhön tarvittavat yhteydenpitolinjat on koettu puutteellisiksi.

Häätöasian tullessa vireille ulosottomies tarkistaa rekisteristä huoneiston asukkaat ja lähettää sosiaaliviranomaiselle ilmoituksen, jos häätökohteessa tiedetään olevan alaikäisiä lapsia. Näissä tilanteissa yhteistyössä ei ole esiintynyt suurempia ongelmia. Jos huolenpidon tarpeessa oleva henkilö on aikuinen, tulee tilanne esiin usein vasta häätöä toimitettaessa. Tällöin päivystävän sosiaaliviranomaisen tavoittaminen voi olla hankalaa. Havaintona tuli myös esiin, että huolenpidon tarpeessa olevan ollessa täysi-ikäinen, sosiaaliviranomaiset odottavat henkilön pyytävän apua itse. Muussa tapauksessa aktiivisiin toimiin ei ryhdytä.

Ulosottokaaren 7 luvun 3 §:n mukaan jos ulosottomiehen tiedossa on, että ulosotoperusteessa tarkoitetuissa tiloissa asuu lapsia, joiden asumisen järjestäminen on epäselvää, tai välittömän huolenpidon tarpeessa olevia henkilöitä, häätöasian vireille tulosta ja siinä ilmenneistä olosuhteista on salassapitosäännösten estämättä mahdollisimman pian ilmoitettava paikkakunnan asunto- ja sosiaaliviranomaisille.

Edellä esitetyn perusteella pyysin Helsingin, Mikkelin, Savonlinnan, Pieksämäen, Porvoon, Espoon, Hyvinkään, Kuusamon, Lahden, Salon, Turun, Uudenkaupungin, Vantaan, Maarianhaminan ja Pudasjärven kaupunkien sosiaalitointa antamaan selvityksen niiden menettelystä seuraavien kysymysten osalta:

1. Missä määrin edellä mainitussa pykälässä tarkoitettuja ilmoituksia tehdään ja mikä on sosiaalitoimen näkemys, tehdäänkö ilmoitus säännönmukaisesti säännöksen tarkoittamissa tilanteissa?
2. Miten sosiaalitoimessa menetellään, kun sille tulee ulosotosta tieto täytäntöönpantavasta hädöstä huoneistossa, jossa on a) lapsia b) välittömän huolenpidon tarpeessa olevia henkilöitä?
3. Onko ulosottovirasto pyytänyt sosiaalitoimella virka-apua häätöjen yhteydessä (UK 3 luvun 108 §)? Miten tällaisen virka-apupyynnön suhteen sosiaalitoimessa menetellään?
4. Ilmoitetaanko ulosotosta milloin häätö pannaan täytäntöön?
5. Ottaako häädettävä asukas itse yhteyttä sosiaalitoimeen häätötilanteessa?
6. Onko sosiaalitoimessa nimetty yhteyshenkilö, johon ulosottoviranomainen voi olla yhteydessä häätöpäätöksistä?
7. Onko sosiaaliviranomainen paikalla häädön aikana?
8. Ilmoitetaanko sosiaalitoimesta ulosottoon miten häädetyt tilanne on järjestynyt tai tilanne on hoidettu?
9. Miten ulosottoviranomaisten ja sosiaalitoimen yhteistyö mielestänne toimii?

2

SELVITYS

Edellä mainitut kaupungit toimittivat selvityksensä.

2.1 Määristä

Kaupungit, Helsinkiä lukuun ottamatta, ilmoittivat, ettei niillä ollut tarkkaa tietoa ulosottomiehen ulosottokaaren 7 luvun 3 §:n nojalla tekemistä ilmoituksista. Arviot vaihtelivat muutamasta tapauksesta noin 50:een. Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden viraston selvityksen mukaan ilmoituksia oli vuonna 2014 (17.9.2014 mennessä) 138. Enimmillään tilaston mukaan ilmoitusten määrä oli 211 vuonna 2006. Tilastotiedot koskevat vuosia 2005–2014.

2.2 Ilmoitukset

Sosiaalitoimen selvityksissä todettiin yleensä, että ulosottoviranomainen ilmoitti häätöasiassa muuttopäivän. Osa kertoi, että ulosottomies ilmoitti myös häätöpäivän. Yleensä selvityksissä todettiin sosiaalitoimen käsityksenä, että ulosottomies ilmoitti asianmukaisesti ne tapaukset, joissa ulosottooperusteissa tarkoitetuissa tiloissa asui lapsia. Sen sijaan sosiaalitoimella ei yleensä ollut käsitystä siitä, missä määrin ulosottoviranomainen ilmoitti välittömän huolenpidon tarpeessa olevien henkilöiden osalta häätöasian vireille tulosta. Esimerkiksi Helsingin kaupunki ilmoitti toivovansa, että ulosottoviraston ilmoituksissa olisi tarkempaa tietoa erityisesti lasten olosuhteista.

2.3 Sosiaaliviranomaisen toimenpiteet

Tähän päätökseen liitetystä selvityksistä ilmenee tarkemmin, miten näiden ilmoitusten ja häätöuhkatilanteen käsittely on kaupunkien sosiaalitoimessa järjestetty. Järjestelyt poikkeavat kunnan koosta ja organisaatorakenteesta riippuen, mutta usean vastauksen yhteydessä todettiin, että välittömänä toimenpiteenä ilmoituksen saavuttua oli se, että häädettävään oli pyritty ottamaan yhteyttä erilaisin keinoin muun muassa puhelimitse, käynnein tai kirjallisesti.

Asian selvittäminen oli kattavinta ja helpointa niiden osalta, jotka jo olivat sosiaalitoimen asiakkaita. Niiden osalta, jotka eivät vielä olleet kaupungin sosiaalitoimen asiakkaita, oli muun muassa Espoon kaupungin perhe- ja sosiaalipalvelussa ja Lahden kaupungin sosiaali- ja terveystoimialalla henkilölle varattu kirjallisesti mahdollisuus ottaa yhteyttä sosiaalitoimeen.

Kuten edellä on todettu, ulosottoviranomaiset ovat asiaa heiltä tiedustellessa arvostelleet sitä, että kaikilta osin ei ole ryhdytty aktiivisesti ottamaan yhteyttä asiakkaisiin, vaan on luotettu heidän oma-aloitteisuuteensa. Sosiaaliviranomaisten selvityksistä ei aina ilmennyt koskiko yhteydenottomenettely sekä lapsiperheitä ja/tai muita avun tarpeessa olevia.

2.4 Virka-apu

Maarianhaminan sosiaalitoimen selvityksen mukaan hädässä paikallaoloa ei pidetty hyvänä asiana, koska siitä voi syntyä asiakkaalle kuva sosiaalitoimen vastapuolen asemasta ulosottoviranomaisen rinnalla. Maarianhaminassa oli aikaisemmin yhteistoimintaa koskevien ongelmien vuoksi kuitenkin sovittu, että ulosottomies antaessaan hädettävälle muuttokehotuksen samalla antoi tiedoksi kutsun erilliseen tapaamiseen häätöpäivänä sosiaaliviranomaisen luona.

2.5 Yhteyshenkilö

Ainoastaan Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimisto ilmoitti, että heillä oli määrätty häätöilmoitusten toimittamista varten sovittu faksinumero, jonka vastuuhenkilöksi oli nimetty sosiaali- ja kriisipäivystyksen toimistosihteeri. Muiden kaupunkien selvityksessä oli yleensä viitattu päivystysnumeroihin, joissa oli rajoitettu päivystysaika. Ulosottomiehen ilmoitettiin kuitenkin voivan ottaa virka-aikana yhteyttä sen ulkopuolella. Joissain tapauksissa oli ainoastaan todettu, että kiireellisissä tapauksissa tuli ottaa yhteyttä kyseisen alueen sosiaalityöntekijään.

Ulosottoviranomaisten kommentteista todettiin, että toivomuksena oli esitetty, että yhteyshenkilö määrättäisiin. Sosiaaliviranomaisten selvityksistä ei ilmennyt, miten yhteydenotosta ja erityisesti kiireellisestä yhteydenotosta virka-ajan ulkopuolella oli nimenomaisesti sovittu viranomaisten kesken.

2.6 Ilmoitukset muutto- tai häätöpäivästä

Osa sosiaaliviranomaisista ilmoitti, että he vaihtoivat kattavasti tietoa ulosottoviranomaisten kanssa hädettävän tilanteesta ja toimenpiteistä. Toisissa selvityksissä tulkittiin kysymys siten, että sosiaali- ja terveystoimen salassapitosäännökset estivät tiedon antamisen.

2.7 Yhteistyön toimivuus

Yhteistyön toimivuutta koskevaan kysymykseen vastattiin pääsääntöisesti, että yhteistyö oli toimivaa. Jos ongelmia ylipäätään oli, ne liittyivät tiedon kulkuun ja ulosottoviranomaisen tiukkoihin määräaikoihin hädän toimittamisessa. Lähes kaikissa selvityksissä todettiin, että sosiaalitoimi joutuu säännönmukaisesti pyytämään lisää aikaa asian selvittämiseksi. Samalla toivottiin, että määräaikoja voitaisiin automaattisesti pidentää häätöjen osalta.

Ulosottovirastojen kommentteissa yhteistyön toimivuutta arvioitiin ylipäätään samansuuntaisesti kuin sosiaalitoimen selvityksissä. Kuitenkin pidettiin tärkeänä sitä, että ulosotossa tulisi olla tieto siitä mihin ulosottomies voi ottaa yhteyttä häätöä toimitettaessa, myös virka-ajan ulkopuolella. Tarve oli ilmeinen niiden henkilöiden osalta, jotka olivat erityisen huolenpidon tarpeessa. Tarve ilmeni yleensä vasta paikan päällä häätöä toimitettaessa.

3 RATKAISU

3.1 Ulosottomiehen toimenpiteet

Ulosottokaaren 7 luvun 3 §:n mukaan, jos ulosottomiehen tiedossa on, että ulosottoperusteessa tarkoitetuissa tiloissa asuu lapsia, joiden asumisen järjestyminen on epäselvää, tai välittömän huolenpidon tarpeessa olevia henkilöitä, häätöasian vireille tulosta ja siinä ilmenneestä olosuhteista on salassapitosäännösten estämättä mahdollisimman pian ilmoitettava paikkakunnan asunto- ja sosiaaliviranomaisille.

Säädös otettiin silloiseen ulosottolakiin hallituksen esityksellä (HE 216/2001). Sen perusteluissa sivulla 90 todetaan säädöksen osalta seuraavaa:

Pykälän mukaan jos ulosottomiehen tiedossa on, että ulosottoperusteessa tarkoitetuissa tiloissa asuu lapsia, joiden asumisen järjestyminen on epäselvää, tai välttämättömän huolenpidon tarpeessa olevia henkilöitä, häätöasian vireille tulosta ja siinä ilmenneistä olosuhteista on mahdollisimman pian ilmoitettava asunto- ja sosiaaliviranomaisille.

Pykälässä ei asetettaisi ulosottomiehelle velvollisuutta erikseen selvittää, onko pykälässä tarkoitettuja henkilöitä ulosottoperusteessa tarkoitetuissa tiloissa. Usein kuitenkin tiloissa käydään ennen häädön toimittamista. Jos tällöin havaitaan tai muutoin saadaan tietää, että tiloissa asuu lapsia, joiden osalta asumisen järjestyminen häädön jälkeen on epäselvää, tai muuten välittömässä hoidon tarpeessa olevia henkilöitä, momentissa tarkoitettu ilmoitus tulee tehdä. Tällaisia henkilöitä saattavat yksittäisestä tilanteesta riippuen olla esimerkiksi vanhukset taikka mielenterveys- tai päihdeongelmaiset. Tapauskohtaisesti ulosottomies voisi tehdä ilmoituksen asuntoviranomaisille tai sosiaaliviranomaisille taikka molemmille. Ulosottomies saisi salassapitosäännösten estämättä tarpeellisin osin tehdä selkoa mainituille viranomaisille havaitsemistaan häädettävien olosuhteista.

Jäisi asunto- ja sosiaaliviranomaisten asiaksi omaa toimintaansa koskevan lainsäädännön mukaisesti ratkaista, miten he menettelevät asiassa ilmoituksen saatuaan. Vähin on se, että mainitut viranomaiset varautuvat siihen mahdollisuuteen, että pykälässä tarkoitettujen henkilöiden tilanteet ovat paikalla kyseisissä tiloissa vielä häätöpäivänä. Tietenkin häädettävien tilanne tulisi pyrkiä selvittämään ja tarvittaessa hoitamaan jo etukäteen. Etenkin silloin, kun häätö johtaisi perheenjäsenten sijoittamiseen eri paikkoihin, voisivat myös asunto- ja sosiaaliviranomaiset kiinnittää ulosottomiehen huomiota muuttopäivän siirtämisen tarpeellisuuteen, jos sen avulla voitaisiin löytää inhimillinen ratkaisu tilanteeseen.

Jos kaikesta huolimatta tiloissa on vielä häätöpäivänäkin pykälässä tarkoitettuja henkilöitä, häätöä ei 5 §:n 2 momentin mukaan voitaisi panna täytäntöön ennen kuin asunto- ja sosiaaliviranomaisille on varattu tilaisuus järjestää asuminen tai muutoin selvittää sosiaalihuollon palvelujen tarve.

Pykälä ei merkitsisi laajempaa oikeutta tai velvollisuutta puuttua häädettävien yksityisyyteen kuin sosiaali- ja asuntoviranomaisilla nykyisin on. Ehdotettu sääntely palvelisi osaltaan perustuslain 19 §:n 1 momentin tavoitteen toteutumista. Pykälä myös täydentäisi lasten osalta lastensuojelulain 40 §:ssä tarkoitettua ilmoitusvelvollisuutta ja saman lain 13 §:n mukaista asunnon järjestämisvelvollisuutta koskevaa sääntelyä.

Ulosottokaaren 7 luvun 5 §:n 1 momentin mukaan häätö toimitetaan poistamalla ulosottoperusteessa tarkoitetuista tiloista häädettävät ja siellä oleva omaisuus.

Ulosottokaaren 7 luvun 2 §:n mukaan muuttokehotuksessa on ilmoitettava muuttopäivä, jolloin häädettävien on viimeistään muutettava tiloista, sekä se, miten paikalle jääneen omaisuuden suhteen on lain mukaan meneteltävä. Muuttokehotus lähetetään häädettävälle ulosottoperusteessa tarkoitettuihin tiloihin ja lisäksi mahdollisesti tiedossa olevaan muuhun osoitteeseen taikka jätetään suljettuna tai avoimena ilmoituksena ulosottoperusteissa tarkoitettuihin tiloihin.

Häädettävälle toimitetaan muuttokehotus, jossa häntä kehoitetaan poistumaan tiloista vapaaehtoisesti sekä huolehtimaan itse omaisuutensa pois kuljettamisesta. Häädettävälle varataan tilaisuus tulla kuulluksi ja esittää perusteluja sille, miksi muuttopäivää tulisi mahdollisesti siirtää. Kehotuksessa on lisäksi ilmoitettu, että jollei häädettävä ole muuttanut tiloista viimeistään muuttopäivänä, häätö toimitetaan häädettävän omalla kustannuksella viipymättä muuttopäivän jälkeen, ellei muuttopäivää sitä ennen siirretä.

Ulosottokaaren 7 luvun 4 §:n mukaan ulosottomies ei saa ilman painavaa syytä määrätä muuttopäivää aikaisemmaksi kuin viikko eikä myöhemmäksi kuin kaksi viikkoa muuttokehotuksen tiedoksiantopäivästä. Määrättyä muuttopäivää voidaan lykätä, jollei siitä aiheudu hakijalle tuntuva haittaa. Häätö on kuitenkin toimitettava kahden kuukauden kuluessa asian vireille tulosta, jollei pidempään lykkäämiseen ole erityisen painavia syitä. Hakijan suostumuksella häätöä voidaan lykätä hakemuksen peruuntumatta enintään kuusi kuukautta asian vireille tulosta. Lykkäystä koskevaan ulosottomiehen päätökseen ei saa hakea muutosta.

7 luvun 5 §:n 2 momentin mukaan jos häätöä toimitettaessa asunnossa on 3 pykälässä tarkoitettuja henkilöitä, häätöä ei saa panna täytäntöön ennen kuin asunto- ja sosiaaliviranomaisille on varattu tilaisuus järjestää asuminen tai selvittää sosiaalihuollon palvelujen tarve.

Vaikka säännöksen mukaan ulosottomiehellä ei ole ehdotonta velvollisuutta esimerkiksi selvittää huoneistossa olevia lapsia, on saadun selvityksen mukaan ulosotossa kuitenkin väestötietojärjestelmästä tarkistettu onko lapsia huoneistossa. Pidän ulosottomiehen selvitystä häätökohteessa olevista lapsista lasten oikeuksien suojelemisen kannalta tärkeänä ja mielestäni näin on perusoikeuksien toteutumisen varmistamiseksi perustuslain 22 §:n nojalla meneteltävä.

Ulosottokaari siis edellyttää, että asunto- ja sosiaaliviranomaisille ilmoitetaan ja varataan riittävästi aikaa häädettävän asunto-olosuhteiden järjestämiseen. Edellä selostettujen säännösten perusteella, ulosottokaareissa ei nimenomaisesti velvoiteta ulosottomiestä ilmoittamaan varsinaisesti häätöpäivää, joka ei asian vireille tullessa ole välttämättä edes selvillä. Ulosottokaareissa sen sijaan on tarkat säännökset niistä määräajoista, joita asiassa noudatetaan ja häädettävän muuttokehotuksessa muuttopäivän osalta on annettava.

Näin ollen ulosottokaaren säännösten perusteella ulosottomies ei tehdessään ulosottokaaren mukaista ilmoitusta asunto- ja sosiaaliviranomaiselle, ole velvoitettu ilmoittamaan nimenomaan häädön toimittamisen päivästä. Kun häätöhakemus on tullut asunto- ja sosiaaliviranomaisen tietoon, tulee ulosottoviranomaisen ja sosiaaliviranomaisen tarvittaessa yhteistyössä selvittää, milloin häätö voidaan toimittaa siten, että riittävät sosiaalihuollon palvelut voidaan toteuttaa.

3.2 Sosiaaliviranomaisen toimenpiteet

Aikaisemmin voimassa olleen sosiaalihuoltolain (710/1982) 13 §:n mukaan sosiaalihuoltoon kuuluvina tehtävinä kunnan on huolehdittava sen sisältöisinä ja siinä laajuudessa kuin kulloinkin säädetään muun muassa sosiaalipalvelujen järjestämisestä asukkailleen.

Saman lain 15 §:n 1 momentin mukaan kiireellisissä tapauksissa tai olosuhteiden muuten niin vaatiessa kunnan on huolehdittava laitoshuollon ja muiden sosiaalipalvelujen järjestämisestä muullekin kunnassa olevalle henkilölle kuin kunnan asukkaalle.

Uuden sosiaalihuoltolain (1301/2014) 11 §:n mukaan sosiaalihuoltopalveluja on järjestettävä muun muassa asumiseen liittyvään tuen tarpeeseen. Lain 12 §:n mukaan jokaisella kunnassa oleskelevalla henkilöllä on oikeus saada kiireellisessä tapauksessa yksilölliseen tarpeeseensa perustuvat sosiaalipalvelut siten, ettei hänen oikeutensa välttämättömään huolenpitoon ja toimeentuloon vaarannu. 13 §:n mukaan lapsella ja hänen perheellään on oikeus saada viipymättä lapsen terveyden ja kehityksen kannalta välttämättömät sosiaalipalvelut. 14 §:n mukaan kunnallisina sosiaalipalveluina on järjestettävä sen sisältöisinä ja siinä laajuudessa kuin laissa säädetään muun muassa asumispalveluja.

Sosiaalihuoltolain 36 §:n 1–3 momenttien mukaan kun kunnallisen sosiaalihuollon palveluksessa oleva on tehtävässään saanut tietää sosiaalihuollon tarpeessa olevasta henkilöstä, hänen on huolehdittava, että henkilön kiireellisen avun tarve arvioidaan välittömästi. Lisäksi henkilöllä on oikeus saada palvelutarpeen arviointi, jollei arvioinnin tekeminen ole ilmeisen tarpeetonta.

Palvelutarpeen arviointi on aloitettava viipymättä ja saatettava loppuun ilman aiheutonta viivytystä. Arvioinnin tekeminen on aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä siitä, kun asiakas, asiakkaan omainen tai läheinen tai hänen laillinen edustajansa on ottanut yhteyttä sosiaalipalveluista vastaavaan kunnalliseen viranomaiseen palvelujen saamiseksi, jos:

- 1) henkilö on yli 75-vuotias;
- 2) henkilö saa vammaisetuksista annetun lain (570/2007) 9 §:n 3 momentin 3 kohdan mukaista ylintä hoitotukea.

Erityistä tukea tarvitsevan lapsen palvelutarpeen arviointi on aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä asian vireille tulosta ja arvioinnin on valmistuttava viimeistään kolmen kuukauden kuluessa vireille tulosta.

Lastensuojelulain 25 §:ssä on säädetty velvollisuudesta tehdä lastensuojeluilmoitus. Säännöksen mukaan muun muassa ulosottoviranomaisen palveluksessa olevat henkilöt ovat velvollisia salassapitosäännösten estämättä viipymättä ilmoittamaan kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vastaavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää mahdollista lastensuojelutarpeen selvittämistä.

Lastensuojelulain esitöissä (HE 252/2006 vp) on todettu, että lastensuojeluilmoitusta koskeva sääntely mahdollistaa kajoamisen perusoikeutena turvattuun perheen yksityisyyteen. Toisaalta sitä voidaan pitää edellytyksenä lapsen perusoikeuksien toteutumiseksi, kuten hengen ja turvallisuuden suojelemiseksi ja välttämättömän huolenpidon varmistamiseksi. Lapsen huolenpidon turvaamisen kannalta ilmoituksen tekemisen kynnys ei tulisi olla liian korkea.

Kuten edellä on todettu, osa kunnista käsitteli näitä ulosottomiehen ilmoituksia lastensuojeluilmoituksina. Ulosottokaaren 7 luvun 3 §:n säännöstä koskevassa hallituksen

esityksen perusteluissa on todettu säännöksen täydentävän lastensuojelulain säännöksiä ilmoituksista ja asumisen järjestämisestä. Mielestäni, kun otetaan huomioon näiden säännösten ilmentämä tarkoitus ja ilmoitusvelvollisuuden sisältö, on se, miten ilmoitukset kirjataan sosiaalitoimessa viranomaisen omassa harkinnassa eikä sillä tarvittavien toimenpiteiden arvioinnissa ole mielestäni ratkaisevaa merkitystä.

Osa sosiaaliviranomaisista totesi, että he ottivat hädettäviin ulosottomiehen ilmoituksen jälkeen yhteyttä ainoastaan kirjallisesti ja kehottivat näitä tarvittaessa yhteydenottoon sosiaaliviranomaisiin. Katson, että menettelyä voidaan, kun kysymys on erityisen huolenpidon tarpeessa olevista henkilöistä, pitää riittämättömänä, kun otetaan huomioon sosiaalihuoltolain 36 §:n säännös sosiaalihuollon tarpeen selvittämisestä. Kuten ulosottokaaren säännöksessäkin korostetaan, on asuntotilanteen selvittäminen ennen häätöä tärkeä. Mielestäni sosiaaliviranomaisen tulee aktiivisesti selvittää sosiaalipalvelujen tarvetta asiakaskontaktein ja tarvittaessa yhteistyössä ulosottoviranomaisen kanssa.

Mitä tulee yhteyshenkilön määräämiseen näitä yhteydenottoja varten, on mielestäni ilmeistä, kun selvitystenkin mukaan jo keskisuurissa kunnissa ilmoituksia oli viikoittain, että olisi tärkeää, että tieto vireillä olevasta häätöhakemuksesta tulisi välittömästi asianomaisen, asiaa käsittelevän virkamiehen tietoon. Näin ollen erityisiä häätöpaikalta tapahtuvia kiireellisiä yhteydenottoja varten olisi mielestäni aiheellista pohtia yhteyshenkilön määräämisen tarpeellisuutta. Toisaalta sosiaalihuoltolain 29 §:n mukaan kunnan on järjestettävä sosiaalipäivystys ympärivuorokautisesti kiireellisen ja välttämättömän avun turvaamiseksi. Päivystys on toteutettava siten, että palveluun voi saada yhteyden ympäri vuorokauden ja kiireelliset sosiaalipalvelut voidaan toteuttaa siten kuin tässä tai muussa laissa säädetään. Sosiaalipäivystystä toteutettaessa on toimittava yhteistyössä terveydenhuollon päivystyksen, pelastustoimen, poliisin, hätäkeskuksen ja tarpeen mukaan muiden toimijoiden kanssa. Näin ollen sosiaalipäivystykseen tehtävät ilmoitukset voisivat tarvittaessa johtaa tarvittaviin toimenpiteisiin myös virka-ajan ulkopuolella.

Mielestäni on ainakin selvää, että yhteistyössä ulosottomiehen kanssa tulisi sopia yksinkertaisista menettelyistä niin, että tietoa häätöasioista ei toimiteta virastoon pelkästään faksilla, jolloin asianomaisen käsittelijän saavuttamisesta ei voida varmistua.

Osa ulosottomiehistä oli toivonut saavansa sosiaaliviranomaisilta täytäntöönpanon toteuttamiseksi tarpeellista tietoa. Osa selvityksen antajista ei ollut nähnyt tässä kysymyksessä ongelmaa. Osa oli viitannut vaitiolovelvollisuutta koskeviin säännöksiin. Kysymyksen yleisluontoisuuden vuoksi tyydyn tässä ainoastaan toteamaan, että viranomaisen ja julkista tehtävää hoitavan tietojenantovelvollisuudesta ulosottomiehelle säädetään ulosottokaaren 3 luvun 67 §:ssä. Sen mukaan viranomaisen ja sen, joka hoitaa julkista tehtävää, on pyydettäessä ilmoitettava ulosottomiehelle kaikki tiedossaan olevat seikat. Näitä tietoja ovat velallisen omaisuutta ja varallisuutta, tuloja, velkoja ja muuta taloudellista asemaa sekä maksuyhteyksiä koskevat tiedot; velallisen työ- ja palvelussuhdetta, eläkkeitä ja taloudellista toimintaa koskevat tiedot; velallisen osoite- ja puhelintiedot samoin kuin muut yhteydenottoon tarvittavat tiedot.

Ulosottokaaren 3 luvun 65 §:n mukaan sivulliselta tietoja hankittaessa on vältettävä sitä, että ulosottomiehen haltuun joutuu ulosottoasiaan kuulumattomia henkilötietolain 11 §:ssä tarkoitettuja arkaluonteisia henkilötietoja, lukuun ottamatta tietoja velallisen saamista sosiaalihuollon etuuksista.

3.3 Yhteistyö

Tämän selvitykseni tarkoituksena on arvioida ulosottoviranomaisen ja sosiaaliviranomaisen yhteistyön toimivuutta käytännössä. Tältä osin selvitys ei ole herättänyt erityistä huolta perusoikeuksien toteutumisen vaarantumisesta.

Perustuslain 19 §:n mukaan jokaisella joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. 3 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kun lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveystyöt ja edistettävä väestön terveyttä. Julkisen vallan on myös tuettava perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu. Julkisen vallan tehtävänä on edistää jokaisen oikeutta asuntoon ja tukea asumisen omatoimista järjestämistä (4 mom).

Tämän perusoikeuden toteutumiseksi on ulosotto- ja sosiaaliviranomaisten yhteistoiminnan oltava mahdollisimman tehokasta. Pidänkin tärkeänä, että nämä viranomaiset yhteistyössä sopivat niistä keinoista, jotka takaavat näiden perusoikeuksien toteutumisen.

Hyvänä esimerkkinä mainittakoon, että Maarianhaminan kaupunki onkin selvityksessään yksityiskohtaisesti kuvannut, miten yhteistyössä on sovittu menettelytavoista ja yhteistyöstä muun muassa tiedoksiantojen toteuttamisessa.

4

JOHTOPÄÄTÖKSET

Yhteenvedona totean kannanottonani seuraavaa:

- 1) Pidän sitä, että ulosottomies selvittää, onko häätökohteessa lapsia, tärkeänä lasten oikeuksien suojelemiseksi.
- 2) Kun häätöhakemus on tullut asunto- ja sosiaaliviranomaisen tietoon, tulee ulosottoviranomaisen ja sosiaaliviranomaisen tarvittaessa yhteistyössä selvittää, milloin häätö voidaan toimittaa siten, että riittävät sosiaalihuollon palvelut voidaan toteuttaa.
- 3) Erityisesti häätöpaikalta tapahtuvia kiireellisiä yhteydenottoja varten olisi mielestäni aiheellista pohtia yhteyshenkilön määräämistä. Yhteistyössä ulosottomiehen kanssa tulisi sopia yksinkertaisista menettelyistä niin, että tietoa häätöasioista ei toimiteta pelkästään faksilla virastoon, jolloin asianomaisen käsittelijän saavuttamisesta ei voida varmistua.
- 4) Sosiaaliviranomaisen tulee aktiivisesti selvittää sosiaalipalvelujen tarvetta asiakaskontaktein ja tarvittaessa yhteistyössä ulosottoviranomaisen kanssa.

5

TOIMENPITEET

Saatan tässä päätöksessä esittämäni kannanotot Valtakunnanvoudin- viraston tietoon sekä ulosottovirastoille tiedoksi. Saatan tämän päätöksen ja siinä esitetyt kannanotot myös selvityksen antaneiden kuntien tietoon ja lähetän jäljennöksen tästä päätöksestä Kuntaliitolle ja sen tarpeelliseksi katsomassa laajuudessa muiden kuntien tietoon saatettavaksi.

18.4.2016

Dnr 2561/2/14

Beslutsfattare: Biträdande justitieombudsman Maija Sakslin

Föredragande: Referendarieråd Riitta Länsisyrjä

BESLUT OM UTSÖKNINGSMYNDIGHETERNAS OCH SOCIALMYNDIGHETERNAS SAMARBETSFÖRFARANDEN I VRÄKNINGSÄRENDEN

1 ÄRENDE

Jag har med stöd av 4 § i lagen om riksdagens justitieombudsman på eget initiativ undersökt utsökningsmyndigheternas och socialmyndigheternas samarbetsförfaranden i vräkningssituationer.

Inspektioner (utsökningsverket i Uleåborgsregionen år 2013, även landskapsfogdeämbetet i landskapet Åland år 2012) har gett vid handen att det har förekommit problem i samarbetet. Om den som ska vräkas är vuxen är det svårt att få socialmyndigheten på plats, och åtgärder för ordnande av nödinkvartering vidtas inte utan dröjsmål. Socialmyndigheterna har rapporterat att situationen följs upp efter vräkningen. I sådana fall där socialmyndigheten inte vidtar åtgärder har man från utsökningsverket kontaktat magistraten för att skyndsamt ordna intressebevakning. Om det finns ett barn i lägenheten vidtar socialmyndigheten i allmänhet åtgärder. Inte heller då informerar socialmyndigheten utsökningsverket om huruvida åtgärder har vidtagits i ärendet. Ett annat problem är att det inte finns någon kontaktperson vid socialmyndigheten till vilken utsökningsverket kan göra anmälningarna i fråga.

Riksfogdeämbetet genomförde en enkät bland sju utsökningsdistrikt gällande samarbetet i fråga. Enkäten skickades till landskapsfogdeämbetet i landskapet Åland samt utsökningsverken i Södra Savolax, Helsingfors, Östra och Mellersta Nyland, Uleåborgsregionen och Egentliga Finland.

Enligt enkäten har samarbetet mellan utsökningsverket och socialmyndigheterna i regel fungerat väl. Ändå berättade nästan varje utsökningsverk om enskilda fall där det har förekommit problem i samarbetet. Problemen har oftast hänfört sig till kommunikationen. Utsökningsverket är ofta i samma ställning som en medborgare när de ringer socialväsendet, vilket innebär att samtalen måste göras under telefontid. De kommunikationsvägar som behövs för samarbetet mellan myndigheterna har upplevts vara bristfälliga.

Då ett vräkningssärende inleds kontrollerar utmätningssmannen i registret vem som bor i lägenheten och meddelar socialmyndigheten om man vet att det finns minderåriga barn i vräkningssubjektet. I dessa situationer har inga större problem förekommit i samarbetet. Om den person som är i behov av omsorg är vuxen, framkommer detta ofta först då vräkningen verkställs. I sådana fall kan det vara svårt att nå socialmyndigheten. Det konstaterades också att om den person som är i behov av omsorg är myndig förväntar sig socialmyndigheten att personen ska begära hjälp själv. Annars vidtas inga aktiva åtgärder.

I 7 kap. 3 § i utsökningsbalken konstateras att om utmätningsmannen vet att i den lägenhet eller lokal som avses i utsökningsgrunden bor barn, och det är oklart hur deras boende ska ordnas, eller personer i behov av omedelbar omsorg, ska bostads- och socialmyndigheterna på orten oberoende av sekretessbestämmelserna så snabbt som möjligt underrättas om att vräkningsärendet har inletts och om de omständigheter som då framkommit.

På grundval av ovanstående bad jag socialväsendet i städerna Helsingfors, S:t Michel, Nyslott, Pieksämäki, Borgå, Esbo, Hyvinge, Kuusamo, Lahtis, Salo, Åbo, Nystad, Vanda, Mariehamn och Pudasjärvi att redogöra för sitt förfarande utifrån följande frågor:

1. Hur ofta sker sådana underrättelser som avses i ovan nämnda paragraf, och anser socialväsendet att information lämnas regelmässigt i de situationer som avses i bestämmelsen?
2. Hur gör man inom socialväsendet då utsökningsverket meddelar om en vräkning som ska verkställas i en lägenhet där det finns a) barn b) personer som är i behov av omedelbar omsorg?
3. Har utsökningsverket begärt handräckning av socialväsendet i samband med vräkningar (UB 3 kap. 108 §)? Hur behandlar man en sådan begäran om handräckning inom socialväsendet?
4. Meddelar man från utsökningsverket när en vräkning verkställs?
5. Tar en person som ska vräkas själv kontakt med socialväsendet då vräkningen verkställs?
6. Finns det en namngiven kontaktperson inom socialväsendet som utsökningsmyndigheten kan underrätta om vräkningsbeslut?
7. Finns socialmyndigheten på plats under vräkningar?
8. Meddelar någon inom socialväsendet utsökningsverket om hur den vräkta personens situation har ordnats eller hur situationen har hanterats?
9. Hur tycker ni att samarbetet mellan utsökningsmyndigheterna och socialväsendet fungerar?

2

UTREDNING

De ovan nämnda städerna har lämnat in en utredning.

2.1 Antal

Alla städer förutom Helsingfors meddelade att de inte visste exakt hur många anmälningar utmätningsmannen har gjort med stöd av 7 kap. 3 § i utsökningsbalken. Uppskattningarna varierade från några till cirka femtio fall. Social- och hälsovårdsverket vid Helsingfors stad uppgav sig ha mottagit 138 anmälningar år 2014 (före 17.9.2014). Statistiken visar att antalet anmälningar var störst år 2006, nämligen 211. Statistiken omspannar åren 2005–2014.

2.2 Anmälningar

I socialväsendets utredningar konstaterades i allmänhet att utsökningsmyndigheten anmälde flyttningsdagen i vräkningsärenden. En del berättade att utmätningsmannen också anmälde

vräkningsdagen. Generellt sett ansåg man inom socialväsendet att utmätningsmannen på behörigt sätt anmälde sådana fall där det bodde barn i de lokaler som avsetts i utsökningsgrunderna. Däremot hade man inom socialväsendet i allmänhet ingen uppfattning om i vilken mån utsökningsmyndigheten anmälde när ett vräkningsärende inletts i fråga om personer som är i behov av omedelbar omsorg. Till exempel Helsingfors stad meddelade att man önskade att utsökningsverkets anmälningar skulle innehålla närmare information om i synnerhet barnens förhållanden.

2.3 Socialmyndighetens åtgärder

Av de utredningar som följer som bilagor till detta beslut framgår närmare hur behandlingen av dessa anmälningar och hot om vräkning har organiserats inom städernas socialväsende. Förfarandena varierar beroende på kommunens storlek och organisationsstruktur, men i flera svar konstaterades att man omedelbart efter att en anmälan mottagits hade försökt kontakta den person som skulle vräkas på olika sätt, bland annat per telefon, genom besök eller skriftligen. Lättast var det att utreda situationen i fråga om sådana personer som redan var klienter inom socialväsendet. I sådana fall där den berörda personen inte tidigare varit klient inom stadens socialväsende hade man bland annat inom familje- och socialservicen vid Esbo stad och social- och hälsovårdssektorn i Lahtis stad skriftligen berett personen möjlighet att kontakta socialväsendet.

Såsom det konstaterats ovan har utsökningsmyndigheterna i sina svar kritiserat det faktum att man inte alla gånger har vidtagit aktiva åtgärder för att nå klienterna utan i stället har litat på att de tar kontakt på eget initiativ. Av socialmyndigheternas utredningar framgick inte alltid om kontaktförfarandet gällde både barnfamiljer och/eller andra personer som behöver hjälp.

2.4 Handräckning

Socialväsendet i Mariehamn ansåg i sin utredning att socialväsendets närvaro är till nackdel, eftersom det kan ge klienten bilden av socialväsendet som motpart vid sidan av utsökningsmyndigheten. I Mariehamn hade man tidigare på grund av vissa problem i samarbetet kommit överens om att utmätningsmannen i samband med flyttningsuppmaningen också ska delge den som ska vräkas en inbjudan till ett separat möte hos socialmyndigheten på vräkningsdagen.

2.5 Kontaktperson

Endast social- och hälsovårdsverket vid Helsingfors stad uppgav att man för vräkningsanmälningar hade ett bestämt faxnummer och att byråsekreteraren för stadens social- och krisjour hade utnämnts till ansvarsperson för detta. De övriga städerna hänvisade i sina utredningar i allmänhet till journummer som betjänade under en begränsad jourtid. Utmätningsmannen uppgavs emellertid kunna ringa utanför jourtiden under tjänstetid. I vissa fall hade det bara konstaterats att man i brådskande fall skulle kontakta en socialarbetare i området i fråga.

Gällande utsökningsmyndigheternas kommentarer konstaterades att en önskan om en särskild kontaktperson hade framförts. Av socialmyndigheternas utredningar framgick inte uttryckligen hur myndigheterna hade kommit överens om kontakt utanför tjänstetid, särskilt i brådskande fall.

2.6 Anmälningar om flyttnings- eller vräkningsdag

En del socialmyndigheter uppgav att de utbytte utförlig information med utsökningsmyndigheterna om situationen för personer som ska vräkas och om de åtgärder som vidtas. I vissa utredningar tolkades frågan så att ingen information kunde utbytas på grund av sekretessbestämmelserna för social- och hälsoväsendet.

2.7 Samarbetets smidighet

Svaret på frågan hur väl samarbetet fungerade lydde i regel att det fungerade bra. Om det över huvud taget förekom något problem gällde det i så fall informationsflödet och utsökningsmyndighetens strikta tidsfrister för verkställandet av vräkning. Nästan i alla utredningar konstaterades att socialväsendet regelbundet måste begära mer tid för att hinna utreda ett ärende. Samtidigt önskade man att tidsfristerna automatiskt kunde förlängas när det gäller vräkningar.

Utsökningsverken bedömde i sina kommentarer samarbetets smidighet huvudsakligen i samma banor som socialväsendet. Man ansåg det dock vara viktigt att utsökningsverket känner till vem utmätningsmannen kan kontakta vid verkställande av vräkning, även utanför tjänstetid. Behovet var uppenbart i fråga om sådana personer som var i behov av särskild omsorg. I allmänhet uppdragades behovet först på plats och ställe i samband med att vräkning verkställdes.

3

AVGÖRANDE

3.1 Utmätningensmannens åtgärder

I 7 kap. 3 § i utsökningsbalken konstateras att om utmätningsmannen vet att i den lägenhet eller lokal som avses i utsökningsgrunden bor barn, och det är oklart hur deras boende ska ordnas, eller personer i behov av omedelbar omsorg, ska bostads- och socialmyndigheterna på orten oberoende av sekretessbestämmelserna så snabbt som möjligt underrättas om att vräkningsärendet har inletts och om de omständigheter som då framkommit.

Bestämmelsen togs in i den dåvarande utsökningslagen genom en regeringsproposition (RP 216/2001). I motiveringen till propositionen konstateras följande om bestämmelsen:

Enligt paragrafen ska bostads- och socialmyndigheterna på orten så snabbt som möjligt underrättas om att vräkningsärendet har inletts och om de omständigheter som då framkommit, om utmätningsmannen vet att det i den lägenhet eller lokal som avses i utsökningsgrunden bor barn, och det är oklart hur deras boende ska ordnas, eller personer i behov av omedelbar omsorg.

I paragrafen åläggs utmätningsmannen ingen skyldighet att särskilt utreda om sådana personer som avses i paragrafen finns i den lägenhet eller lokal som avses i utsökningsgrunden. Ofta görs dock ett besök i lägenheten innan vräkningen verkställs. Om det då framkommer eller man på annat sätt får vetskap om att det bor barn i lokalen och det är oklart hur deras boende ska ordnas efter vräkningen, eller annars personer i behov av omedelbar omsorg, ska det meddelande som avses i momentet lämnas. Exempel på sådana personer är åldringar eller personer med mentala problem eller missbruksproblem. Beroende på situationen kan utmätningsmannen lämna ett meddelande till bostadsmyndigheterna eller socialmyndigheterna eller till bägge. Utmätningensmannen får oberoende av sekretessbestämmelserna i behövlig grad redogöra för nämnda myndigheter vad han eller hon vet om de vräktas förhållanden.

Det är sedan bostads- och socialmyndigheternas sak att i enlighet med den lagstiftning som reglerar deras verksamhet avgöra vilka åtgärder de vidtar i ärendet efter att de mottagit meddelandet. Myndigheterna ska åtminstone bereda sig på möjligheten att de personer som avses i paragrafen fortfarande finns i lokalen på vräkningdagen. De bör naturligtvis försöka klarlägga och vid behov lösa situationen för dem som vräks redan på förhand. I synnerhet i sådana fall då en vräkning skulle leda till att familjemedlemmarna placeras på olika håll kan bostads- och socialmyndigheterna också fästa utmätningssmannens uppmärksamhet på behovet att skjuta upp flyttningdagen, om detta kan bidra till att en mänskligt sett skälig lösning kan nås.

Om det trots allt finns sådana i paragrafen avsedda personer i lokalen även på vräkningdagen får vräkningen enligt 5 § 2 mom. inte verkställas förrän bostads- och socialmyndigheterna har getts tillfälle att ordna en bostad eller på annat sätt reda ut behovet av socialvårdstjänster.

Paragrafen innebär ingen större rätt eller skyldighet att ingripa i de vräktas integritet än vad social- och bostadsmyndigheterna för tillfället har. Den föreslagna regleringen stärker för sin del uppfyllelsen av målet i 19 § 1 mom. i grundlagen. När det gäller barn kompletterar paragrafen dessutom regleringen av den anmälningsskyldighet som avses i 40 § i barnskyddslagen och den skyldighet att ordna bostad som föreskrivs i 13 § i samma lag.

Enligt 7 kap. 5 § 1 mom. i utsökningsbalken verkställs vräkningen så att de som ska vräkas samt egendom som finns i den lägenhet eller lokal som avses i utsökningsgrunden avlägsnas därifrån.

I flyttningsuppmaningen ska enligt 7 kap. 2 § i utsökningsbalken anges den flyttningdag på vilken de som vräks senast ska flytta från lägenheten eller lokalen och vad som enligt lag ska göras med kvarlämnad egendom. Flyttningsuppmaningen skickas till den som vräks både till den lägenhet eller lokal som avses i utsökningsgrunden och dessutom till en annan eventuellt känd adress eller lämnas som ett slutet eller öppet meddelande i den lägenhet eller lokal som avses i utsökningsgrunden.

I den flyttningsuppmaning som skickas till den som vräks uppmanas personen i fråga att frivilligt avlägsna sig från lokalen och själv sörja för att egendomen transporteras bort. Den som vräks ska ges tillfälle att bli hörd i saken och motivera varför flyttningdagen eventuellt bör skjutas upp. I uppmaningen meddelas dessutom att om den som vräks inte har flyttat ut ur lokalen senast på flyttningdagen verkställs vräkningen på den vräktas egen bekostnad omedelbart efter flyttningdagen, om inte flyttningdagen skjuts upp före det.

Enligt 7 kap. 4 § i utsökningsbalken får utmätningssmannen inte utan vägande skäl sätta ut flyttningdagen tidigare än en vecka eller senare än två veckor efter dagen för delgivningen av flyttningsuppmaningen. Flyttningdagen kan skjutas upp om det inte medför avsevärd olägenhet för sökanden. Vräkningen ska dock verkställas inom två månader från det att ärendet inleddes, om det inte finns särskilt vägande skäl för ett längre uppskov. Med sökandens samtycke kan vräkningen utan att ansökan återgår skjutas upp högst sex månader från det att ärendet inleddes. Utmätningssmannens uppskovsbeslut får inte överklagas.

I 7 kap. 5 § 2 mom. konstateras att om det när vräkningen verkställs finns sådana personer som avses i 3 § i bostads- och socialmyndigheterna har getts tillfälle att ordna en bostad eller reda ut behovet av socialvårdstjänster.

Även om utmätningsmannen enligt bestämmelsen inte har någon ovillkorlig skyldighet att till exempel utreda om det finns barn i lägenheten framgår det av den erhållna utredningen att utsökningsverket ändå har kontrollerat detta i befolkningsdatasystemet. Jag anser att det är viktigt med tanke på tillgodoseendet av barnens rättigheter att utmätningsmannen utreder om det finns barn i ett vräkningsobjekt, och enligt min uppfattning är detta en åtgärd som ska vidtas med stöd av 22 § i grundlagen för att de grundläggande fri- och rättigheterna ska tillgodoses.

I utsökningsbalken förutsätts således att bostads- och socialmyndigheterna underrättas om en vräkning och ges tillräckligt med tid för att ordna den vräktas boendeförhållanden. Med stöd av de ovan angivna bestämmelserna har utmätningsmannen enligt utsökningsbalken ingen uttrycklig skyldighet att meddela dagen för vräkning, som när ärendet inleds inte ens nödvändigtvis är känd. Utsökningsbalken innehåller däremot detaljerade bestämmelser om de tidsfrister som ska iakttas i ärendet och som ska anges i fråga om flyttningsdagen i den flyttningsuppsmaning som skickas till den vräkta.

Av denna anledning är utmätningsmannen med stöd av bestämmelserna i utsökningsbalken då han eller hon lämnar ett i utsökningsbalken angivet meddelande till bostads- eller socialmyndigheterna inte skyldig att meddela uttryckligen vilken dag vräkningen ska verkställas. Då bostads- och socialmyndigheterna fått vetskap om en vräkningsansökan ska utsökningsmyndigheten och socialmyndigheten vid behov i samarbete reda ut när vräkningen kan verkställas så att tillräckliga socialvårdstjänster kan genomföras.

3.2 Socialmyndighetens åtgärder

Enligt tidigare gällande socialvårdslagen ska kommunen enligt 13 § såsom uppgifter vilka hör till socialvården se till att bland annat socialservice ordnas för kommunens invånare med det innehåll och i den omfattning som föreskrivs i varje särskilt fall.

I 15 § 1 mom. i samma lag föreskrivs att kommunen i brådskande fall eller då omständigheterna annars förutsätter det ska se till att institutionsvård och annan socialservice ordnas även för andra som vistas i kommunen än kommunens invånare.

I den nya socialvårdslagen (1301/2014) i 11 § föreskrivs att socialservice ska ordnas till och med för stödbehov med anknytning till boende. Enligt 12 § alla som vistas i en kommun har rätt att i brådskande fall få socialservice som baserar sig på hans eller hennes individuella behov, så att hans eller hennes rätt till nödvändig omsorg och försörjning inte äventyras. Enligt 13 § ett barn och dess familj har rätt att utan dröjsmål få socialservice som är nödvändig med tanke på barnets hälsa eller utveckling. I 14 § föreskrivs att som kommunal socialservice ska följande ordnas med det innehåll och i den omfattning som föreskrivs i lagen till och med boendeservice.

Enligt 36 § 1–3 mom. i socialvårdslagen ska en anställd hos den kommunala socialvården som i sitt arbete har fått kännedom om en person som behöver socialvård se till att personens behov av brådskande hjälp bedöms omedelbart. Dessutom har personen rätt att få en bedömning av servicebehovet, om det inte är uppenbart onödigt att göra en sådan bedömning.

Bedömningen av servicebehovet ska påbörjas utan dröjsmål och slutföras utan ogrundat dröjsmål. Bedömningen ska påbörjas senast den sjunde vardagen efter det att klienten, en anhörig eller en närstående eller klientens lagliga företrädare har kontaktat den kommunala myndighet som ansvarar för socialservicen för att få service, om

- 1) personen är över 75 år,
- 2) personen får vårdbidrag med högsta belopp enligt 9 § 3 mom. 3 punkten i lagen om handikappförmåner (570/2007).

Bedömningen av hurdan servicebehov ett barn som behöver särskilt stöd har ska inledas senast den sjunde vardagen efter det att ärendet har inletts, och bedömningen ska bli klar senast tre månader från inledningen.

I 25 § i barnskyddslagen föreskrivs om skyldigheten att göra barnskyddsanmälan. Enligt bestämmelsen är bland annat personer som är anställda hos utsköningsmyndigheten skyldiga att utan dröjsmål och trots sekretessbestämmelserna göra en anmälan till det organ som ansvarar för socialvården i kommunen, om de i sin uppgift fått kännedom om ett barn för vars del behovet av vård och omsorg, omständigheter som äventyrar barnets utveckling eller barnets eget beteende kräver att behovet av barnskydd utreds.

I förarbetena till barnskyddslagen (RP 252/2006 rd) har det konstaterats att regleringen gällande barnskyddsanmälan gör det möjligt att inkräkta på familjens integritet, som tryggats såsom en grundläggande rättighet. Å andra sidan kan detta anses vara en förutsättning för att barnets grundläggande rättigheter, till exempel skydd för liv och säkerhet och säkerställande av nödvändig omsorg, ska tillgodoses. När det gäller tryggheten av omsorgen om barnet ska tröskeln för att göra en barnskyddsanmälan inte vara för hög.

Liksom det konstaterats ovan har en del kommuner behandlat dessa meddelanden från utmätningsmannen som barnskyddsanmälningar. I motiveringstexten i regeringens proposition om 7 kap. 3 § i utsköningsbalken har det konstaterats att bestämmelsen kompletterar bestämmelserna om anmälningar och ordnande av bostad i barnskyddslagen. Med beaktande av bestämmelsernas syfte och anmälningskyldighetens innehåll anser jag att myndigheten själv kan bestämma hur anmälningarna registreras inom socialväsendet och att det inte har någon avgörande betydelse i bedömningen av vilka åtgärder som behöver vidtas.

En del socialmyndigheter konstaterade att de efter att ha fått utmätningsmannens meddelande kontaktade de vräkta endast skriftligen och uppmanade dem att vid behov kontakta socialmyndigheterna. Jag anser att detta förfarande i sådana fall där det är fråga om personer som är i behov av särskild omsorg kan betraktas som otillräckligt med beaktande av 36 § i socialvårdslagen, som föreskriver om utredningen av behovet av socialvård. Det är viktigt att bostadssituationen utreds innan vräkningen verkställs, vilket också betonas i utsköningsbalken. Jag anser att socialmyndigheten ska utreda behovet av socialvårdstjänster genom aktiv klientkontakt och vid behov i samarbete med utsköningsmyndigheten.

När det gäller att utse en särskild kontaktperson för detta anser jag med tanke på att anmälningar gjorts varje vecka redan i medelstora kommuner, vilket framgår av utredningarna, att det uppenbarligen är viktigt att den tjänsteman som handlägger ärendet i fråga underrättas om en inledd vräkningsansökan omedelbart. Följaktligen bör man enligt min uppfattning begrunda om det behövs en särskild kontaktperson för brådskande samtal från vräkningsplatsen. Å andra sidan ska kommunen enligt 29 § i socialvårdslagen ordna socialjour dygnet runt för att trygga brådskande och nödvändig hjälp. Jouren ska organiseras så att den kan kontaktas dygnet runt och brådskande socialservice tillhandahållas enligt vad som föreskrivs i denna eller någon annan lag. När socialjour tillhandahålls ska man samarbeta med

hälso- och sjukvårdens jour, räddningsväsendet, polisen, nödcentralen och vid behov med andra aktörer. Med andra ord kan anmälningar till socialjouren vid behov leda till att nödvändiga åtgärder vidtas även utanför tjänstetid.

Enligt min uppfattning står det åtminstone klart att man i samarbete med utmätningsmannen bör komma överens om enkla förfaranden för att undvika att information om vräkningsärenden inte skickas till ämbetsverket endast per fax, eftersom det då är osäkert om informationen når den behöriga handläggaren.

En del av utmätningsmännen önskade få sådan information från socialmyndigheterna som behövs för verkställandet av vräkning. En del av dem som lämnade in en utredning ansåg att det inte fanns något problem i detta avseende. En del hänvisade till bestämmelserna om tystnadsplikt. På grund av frågans allmänna karaktär nöjer jag mig med att endast konstatera att skyldigheten för myndigheter och dem som sköter offentliga uppdrag att lämna utmätningsmannen uppgifter regleras i 3 kap. 67 § i utsökningsbalken. Där konstateras att myndigheter och de som sköter offentliga uppdrag på begäran ska meddela utmätningsmannen alla uppgifter som de har om gäldenärens egendom och förmögenhet, inkomst, skulder och ekonomiska ställning i övrigt samt bankförbindelse eller annan motsvarande förbindelse, gäldenärens arbetsavtalsförhållanden och andra anställningar, pensioner och ekonomiska verksamhet, gäldenärens adress- och telefonuppgifter samt andra uppgifter som behövs för kontakt med gäldenären.

Enligt 3 kap. 65 § i utsökningsbalken ska det när uppgifter inhämtas hos en utomstående undvikas att utmätningsmannen får tillgång till sådana i 11 § i personuppgiftslagen avsedda känsliga personuppgifter som inte har samband med utsökningsärendet, fränsett uppgifter om socialvårdsförmåner som gäldenären har mottagit.

3.3 Samarbete

Syftet med denna utredning är att bedöma hur samarbetet mellan utsökningsmyndigheten och socialmyndigheten fungerar i praktiken. Till denna del har utredningen inte gett upphov till någon särskild oro över att tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna skulle äventyras.

Enligt 19 § i grundlagen har alla som inte förmår skaffa sig den trygghet som behövs för ett människovärdigt liv rätt till oundgänglig försörjning och omsorg. Enligt 3 momentet ska det allmänna, enligt vad som närmare bestäms genom lag, tillförsäkra var och en tillräckliga social-, hälsovårds- och sjukvårdstjänster samt främja befolkningens hälsa. Det allmänna ska också stödja familjerna och andra som ansvarar för omsorgen av barn så att de har möjligheter att trygga barnens välfärd och individuella uppväxt. Det allmänna ska främja vars och ens rätt till bostad och möjligheter att själv ordna sitt boende (4 mom).

För att denna grundläggande rättighet ska tillgodoses måste utsöknings- och socialmyndigheterna samarbeta så effektivt som möjligt. Därför anser jag det vara viktigt att dessa myndigheter kommer överens om förfaranden som garanterar att de nämnda grundläggande rättigheterna tillgodoses.

Som ett bra exempel kan nämnas att Mariehamns stad i sin utredning har beskrivit i detalj hur man har kommit överens om förfaranden och samarbetsformer som tjänar detta syfte bland annat när det gäller att verkställa delgivningar.

4

SLUTSATSER

Sammanfattningsvis konstaterar jag som mitt ställningstagande följande:

- 1) Jag anser det vara viktigt med tanke på barnens rättigheter att utmätningsmannen utreder om det bor barn i ett vräkningsobjekt.
- 2) Då bostads- och socialmyndigheterna fått vetskap om en vräkningsansökan ska utsökningsmyndigheten och socialmyndigheten vid behov i samarbete reda ut när vräkningen kan verkställas så att tillräckliga socialvårdstjänster kan genomföras.
- 3) Enligt min uppfattning bör man begrunda om en särskild kontaktperson borde utses i synnerhet för brådskande samtal från vräkningsplatsen. I samarbete med utmätningsmannen bör man komma överens om enkla förfaranden för att undvika att information om vräkningsärenden inte skickas till ämbetsverket endast per fax, eftersom det då är osäkert om informationen når den behöriga handläggaren.
- 4) Socialmyndigheten ska vidta aktiva åtgärder för att utreda behovet av socialvårdstjänster genom klientkontakt och vid behov i samarbete med utsökningsmyndigheten.

5

ÅTGÄRDER

Jag delger mina ställningstaganden i detta beslut till Riksfogdeämbetet och skickar dem också till utsökningsverken för kännedom. Vidare delger jag detta beslut och mina ställningstaganden till de kommuner som lämnat in en utredning, och jag skickar även en kopia av detta beslut till Kommunförbundet och för delgivning till övriga kommuner i den omfattning som Kommunförbundet anser vara nödvändigt.